

Nuttigheid van de Voorfchikkinge, tot noch toe verklaart.

zijne Verheevenheit, door welke het niet alleen voor den natuurlijken menschelijke breekt / maar ook voor den geloovigen met aanbiddinge Gods verwonderlijk is / uit Rom. xi. 33. 34. Alwaarom men het zelve voorzigtiglijk moet behandelen; alleen uit de Schrift; met des zelfs spreekwijzen / die hier de nuttigste zijn om te gelijke te vermijden alle fwaerlinge van Gods volmaaktheeden en aansluit van swakke menschen; meest bij de meer geoefende Christenen; en sonder een al te besondere toepassing tot deese en geene menschen. 2. Van zijne Nootsaakelijkheid, soo niet om te weten / immers om geweten zijnde te gelooven; terwijl deese eerste grond van genade en saaligheid niet verworpen of bestreeden kan worden sonder de geheele Christen leere en saaligheid te doen waggelen / gelijk als de uitkomst dat ook in de ketters van oude tijden af geleert heeft. Desweegen moet men dit stuk immers in de Kerke leeren; als zijnde in de Schrift meentichmaal ook met opzet geleert; en krachtich van de Outbaaders ingescherpt / meest na de bestrijdinge der Pelagianen, die noch heeden groot genoeg is; en van zeer veel nuttigheit voor de waare Christenen. 3. Van welke Nuttigheit wij hier ook niet swijgen kunnen / om dat wij uit dit Leerstuk trekken / niet alleen een recht Gesichte van Gods Wijshheit / Macht / Goetheit / Rechtveerdigheid / Wijshheit / Onveranderlijkheit etc. en van onse Afhangelijkhheit / natuurlijke Verkeertheit / en nieuwe Doorzreffelijkhheit door Gods Genade; maar ook het Genot van een vordige Troost / Vreugde / en volle Versekertheit der Saaligheid / en een sterke Spoor tot een betaamelijke Vrees Gods en standvastige Betrachtinge van den eisch des Euangeliums. Volgens het geene te vooren bij de saaken in het besonder bevoert en gebleeken is.

ACHTSTE HOOF T - D E E L.

Van de Eerste Scheppinge der Weerelt.

De Uiterlijke Werken der Nature en Genade worden onderscheiden.

De Eerste Centwige Besluten begint Godt uit te voeren in de SCHEPPINGE, de welke is het eerste Uiterlijke en Overgaande Werk Gods in der Tijt / en te gelijk met de Voorzienigheit genoemd wordt het Werk der Nature, in tegenstellinge van de Werken der Genade en Verlossing; hoewel de werken der Nature ook uit een gemeenere Genade van Godt voortkoomen / en strekken tot het toebereyden van meerdere Genade aan de Aitverhooren.

Het woort van Schep- II. Over het Latijnsche woort / dat Scheppinge beduift / vallen ten aansen van des zelfs Oorsprong veel gissingen, In de Schrift leer

leesen wij meentichmaal een Hebreeusch en Grietsch woort het geene eigenlijk met het Neederdutsche van Scheppen oover een komt; maar ook daar beneevens andere van besitten, genereeren of teelen, baaren, voortbrengen &c. en besondertich van maaken, en formeeren, dat is weelen of gedaante geeven. Welke drie woorden niet in het gemeen soo wel onderscheiden kan / dat het maaken zij iets op de eene of andere wijze voortbrengen / formeeren sie op de eeraat van het werk / en scheppen op een voortbrenging uit niet; behalven andere bekwaame onderscheidingen / die men onder andere vint Jef. XLIII. 7. een ieder die naa mijn naame genoemt is, en dien ik geschaepen hebbe tot mijner eere, dien ik geformeert hebbe, dien ik ook gemaakt hebbe. Doch in opzicht van de eerste voortbrenging van de weerelt worden deese woorden door en door malhanderen gebruikt / als soo: scheppen formeeren en maaken worden te saamen geboecht Jef. xlv. 18. en doozgaans maaken alleen gemeldet / mischien ook in den sin van volmaaken / Psal. xxxiii. 6. door het Woort des Heeren zijn de heemelen gemaakt &c. Psal. cxxi. 2. mijne hulpe is van de Heere die heemel en aarde gemaakt heeft, Jer. x. 11. de Gooden die de heemel en aarde niet gemaakt hebben &c. Daar door dan verbalt die bitterhe der Socinianen, als of in de woorden Joh. 1. 3. alle dingen zijn door het selve, Doozt / gemaakt, en sonder het selve en is geen ding gemaakt dat gemaakt is &c. aan Christus niet wierde toegeschreeven een Goddelijke Scheppinge van alles / maar ist weere nauwelijks wat voor een krachteloos menschelijke Verleuninge der Weerelt door het Euangelium. Daar nochtans in die plaats gesproken wordt; van het eerste Begin aller dingen vers. 1. dat ook Moses gemeldet heeft; en van alle dingen die gemaakt zijn sonder eenige uitsluiting vers. 3. en van de Weerelt, die Christus niet gekent noch aangenoomen heeft vers. 10. 11. en van sulck een maaken / op welke lange daar na eerst is gevolgt / dat dat Woort, te vooren zijnde bij Godt / is vleesch geworden en onder ons gewoont heeft vers. 1. 14. &c. Op de Kabbalistiche maantere der Jooden weten hier de Christenen in de Drie Letteren van het Hebreeusch woort door Scheppen verlaakt te vinden de Drie Goddelijke Personen van Vaader Soen en Geest / als welke naamen van die selve letteren beginnen in de selve taale.

III. Niet alleen het Hebreeusche woort van scheppen, dat veel oover een-komste heeft met het Neederdutsche van baaren, maar ook het Latijnsche / woort wel in een veelerelele sin van de menschen gebruikt. Eeventwel komt het selve eigenlijker Godt toe / en beduift dan; somtijts zijne almachtige Voorzienigheit, ook in de gewoone reeling der menschen / als Jef. xlv. 7. ik formeeere het licht en scheppe de duisternisse, ik maake de vrede en scheppe het kwaat &c.

B. 3.

pen woort verklaart beneevens andere van de selve h teeken als is het woort van Maaken.

De Verscheiden Beteekenissen van het woort Scheppen, het welk in zijn meeste kracht is: iets uit niet voortbrengen.

en Psal. cii. 19. dat sal beschreeven worden voor het naavolgende geslachte, en het volk dat *geschaapen* sal worden sal den Heere looven &c. somtijts de *befondere vertooninge* dezer *Woorzichtigheit* in Ongewoone Werken, als Jef. iv. 5. en de Heere sal oover alle wooninge des beris Zijns en oover haare vergaaderingen *scheppen* een wolke des daags &c. en Jer. xxxi. 22. de Heere heeft wat nieuws op der aarde *geschaapen* &c. somtijts de *Vernieuwinge* soo van de geheele weerelt, begonnen in genaade *befonderlijk* onder het *Nieuwe Testament* en voltrokken in *heerlykheit* / als van elk Geloovige dooz *weedergeboozte* / als Jef. lxxv. 17. hierik *scheppe* nieuwe heemelen en nieuwe aarde &c. en 2. Cor v. 17. soo dan indien iemand in Christo is die is een *nieuw schepfel* &c. doch *eindelikh* meest *ghelyk* hier de eerste *Voortbrenginge* der *Weerelt*, en soo als die begonnen is dooz het maaken van de *gemene stof* uit niet / en soo als die voltrokken is in de eerste ses daagen dooz het opmaaken van de *befondere schepfelen* uit die *ruwe stoffe*. *Wit* aanmerkinge van het *gefeide* schijnt het ons een *onnoodige* en *onnutte bitterhe* van eenige te zijn / dat de *Scheppinge* uit *kracht* van het *woort* niet *beduit* een *Voortbrenginge* uit niet, maar een *Voortbrenginge* door *bevel*. Want dat het *woort* *scheppen* somtijts in een *breder* sin *wozt* *gebruikt*, is bij allen *kennelyk* / daar men alleen hier *spreekt* van de *eigenlykste* *krachtichste* en *bepaaltste* sin des *selfs*; *ghelyk* ook niet hier *onmiddegh* en *middelikh* *wozt* *aangemerkt* / ja ook een *gansch* onhebbelyke *stoffe* als dooz niet met *reeden* *wozt* *gereekent*. En *belangen* de een *voortbrenginge* door *bevel*, die kan men *verstaan* / of in een *breder* sin / *wanneer* de *felve* plaats heeft in alle de *andere* werken Gods soo *wel* als in de *schepplinge* / of *meer* *bepaalt* / en dan *wozt* daar dooz ook alle *stoffe* t'eenemaal *uitgestooten* / als *hijgende* de *saake* sijn *en* *wesen* enkel dooz de *Goddelykhe* *Wille*. *Wit* men *ondertuffchen* eenige *gemeenere* sin aan het *woort* van *Scheppinge* *geeven* / soo kan men *seggen* / dat het *beduit* een *krachtige* *voortbrenginge* van eenige *nieuwe* *saake*.

IV. De *waarheit* der eerste *Scheppinge* in het *gemeen* stelt niet alleen de *Schryftuure* ooderal dooz *bast* / uit en met *Moses* dese *beschryft* / maar hebben ook de *Heidenen* doozgaans *erkent*; en uit de *afhangelykheit* en *gebeurlykheit* van alle de *schepfelen*; en uit de *ophomst* en *gedultige* *beranderinge* van elk der *felve*; en uit de *jongheit* van alle *wetenschappen* / *konsten* / en *geschiedemiffen*. Hier *teegen* *gelt* niet. 1. De *Teegenspraak* van eenige *Wysgeeren*, die de *Weerelt* dooz *Ongebooren* en *Eeuwich* hebben *gehouden*. Want men *wist* noch oover het *rechte* *gevoelen* van *sonnige* *deeser*; en *niemand* sal *sich* met *recht* *verwonderen* / dat *si* in het *mid-* den van haare *wysheit* eenige *blijken* van haare *natuurlyke* *blint-* heit en *verkeerde* *ooverleggingen* hebben *gegeeven*. 2. De *Gedur-* saame

saame *Bestendigkeit* der *dingen*. Want die is *geensins* *onafhange-* lyk / en *bewyft* daarom alleen een *volherdende* *schepplinge* Gods. 3. Het *getuigenis* van *Paulus* / dat wij door het *geloove* *ver-* staan dat de *weerelt* door het *woort* Gods is *toebereid*, alsoo dat de *dingen* die men *siet* niet *geworden* zijn uit *dingen* die *gesien* worden Hebr. xi. 3. Want een en de *felve* *saake* kan men uit de *Pa-* riture *kennen* en uit de *Schryft* *gelooven*; en *Paulus* *siet* in de *aan-* getrokkene *woorden* niet alleen op de *saake* maar ook op des *selfs* *maantere*; *terwyl* *hij* *elvers* *leerende* / dat Gods *onsienlyke* *din-* gen van de *schepplinge* der *weerelt* aan uit de *schepfelen* *verstaan* en *doorsien* worden Rom. i. 20. de *natuurlyke* *kennisse* der *schep-* pinge *immers* *bast* *stelt*.

V. Men *beschryft* de *Scheppinge* dooz / als; Een *uiterlyke* *daat* van *Godt*, waar door *hij* de *geheele* *weerelt* in den *beginne* des *tijts* binnen *ses* daagen uit niet door enkel *bevel* van *sijn* *wille* *ge-* maakt heeft, tot *roem* van *sijne* *eere* daar in *getoont*, en tot *faalig-* heit van *sijne* *uitverkoorenen*.

VI. Soo *erkennen* wij dit aan de eerste *plaats* dooz een *Werk* van *Godt* als des *selfs* *Dozsaak*; waar dooz *hij* *felve* *sich* *bekent* *maakt* Jef. xl. 26. 28. xlii. 5. xlv. 8. Job. xxxviii. 4. &c. en als de *Heiligen* hem hebben *erkent* Neh. ix. 6. *gij* *zijt* die *Heere* *al-* leen, *gij* hebt *gemaakt* den *heemel*, den *heemel* der *heemelen*, en alle haare *heir*, de *aarde* en al wat daarop is, de *zee* en en al wat daar in is &c. Oopenb. iv. 11. *gij* hebt alle *dingen* *geschaapen* en door *uwen* *wille* *zijn* *sij* en *zijn* *sij* *geschaapen*. *Siet* ook Psal. xcvi. 5. cxxiv. 8. cxlvi. 6. cxlviii. 5. Hand. xvii. 24. &c. De *reeden* *stemt* dit ook *allesins* *toe*; soo van *bozen* uit de *Oneindige* *Wachte* en *Algenoeftaamheit* die tot dit *werk* *bereischt* *wozt*; als van *ach-* teren uit de *Volmaaktheit* en *wijse* *Schikkinge* van het *werk* *felve*. Maar *toe* wij ook *geweesen* *woorden* Jef. xl. 12. 13. 14. 28. *wie* heeft de *waateren* met *sijne* *vuist* *gemeeten*, en van de *heemelen* met de *spanne* de *maate* *genoomen*? en heeft met een *drieling* het *stof* der *aarde* *begreepen*? en de *bergen* *gewoogen* in een *waage* en de *heuvelen* in een *weegschaale*? *wie* heeft den *Geest* des *Heeren* *bestiert*, en *wie* heeft hem als *sijn* *raatsman* *onderweesen*? &c. en *weet* *gij* t' niet, en hebt *gij* niet *gehoort*, dat de *eeuwige* *Godt*, de *Heere*, de *Schepper* der *einden* der *aarde* noch *moede* noch *mat* en wort? daar en is geen *doorgronninge* van *sijn* *verstant*. En soo *slut-* ten wij van dit *werk* der *Scheppinge* uit. 1. Alle de *Afgooden*, het *zij* die *berciert* zijn van de *menschen* het *zij* die een *waar* *wesen* hebben. *Wolgens* Jer. x. 11. 12. Aldus *sult* *gij* tot hen *lieden* *seggen*, de *Gooden* die de *heemel* en *aarde* niet *gemaakt* en hebben *sullen* *vergaan* van der *aarde* en van onder *deesen* *heemel*; die de *aarde* *gemaakt* heeft door *sijne* *kracht*, die de *weerelt* *bereid* heeft door *sijne*

De korte Beschryvinge van de Schepplinge.

De selve is een Werk van Godt selve, niet van de Afgooden, of het Geval, of de Natuure.

wijsheit, en den heemel uitgebreid door zijn verstant. En 1. Cor. viii. 5. 6. Hoewel daar ook zijn die de Gooden genaamt worden, 't zij in den heemel 't zij op der aarden, gelijk 'er veele Gooden en weele Heeren zijn, nochtans hebben wij maar eenen Godt, den Vaader, uit welchen alle dingen zijn &c. Tot welke Afgoden men ook den Kwaaden Godt der Marcioniten brengen moet. 2. De Gevallige te saamen Voeginge van Ondeelbaare Deeltjes / van welke de blinde naaivoigers van Democritus eertijds onder de Heidenen dwaaslijck droomden; naadten de rechte Schikkinge van het werk ons tot een wijser oorzaak leidet / en het zijn van die Deeltjes dus vooz af wozt vast gestelt / om nu oover der selver Ondeelbaarheid niet verder te reedeneeren. 3. De Nature. Dooz welke men of met een ijdele speeling in de naame Godt selve verstaat; of het beginnel der werkingen, naa eene sekerere wet terichten / het welke immers van Godt dooz de Scheppinge eerst in de scepsefen is geleit; of het Weefen der saaken selve / het welke geen eerste Oorzaak van sich selven weesen kan / sonder dat alle dingen te gelijke onafhau- gelijk wozen gemaakt.

En wel van hem Alleen, ook Onder Middel of Werktuig.

VII. Ook moet dit werk der Scheppinge aan Godt alleen wozen toegeeygent; om de soo eeden gegeevene reedenen / en de dutdelijcke plaatsen Job. ix. 8. die alleen de heemelen uitbreidet, en treet op de hoogten der zee, en Jesh. xlii. 24. ik ben de Heere die alles doet, die den heemel uitbreit, ik alleen, en die de aarde uitspant door mij selven &c. Oensvolgens moet men hier niet denken om eenige Meede werkende Oorzaak, self ook niet bij maantere van een Middel of Werktuig; het welke immers niet anders werken kan als op een vooz af zijnde en tot het werk behwaame stofse / de welke geen plaats heeft in de Scheppinge / als geschiedende ten deele in een oogenblik mit niet / ten deele uit een in sich selven onbekwaame stoffe alleen dooz een oneindige kracht. Dit hout men vast; teegen de Oude Arianen, die de Soone Godts als een Werktuig des Vaaders in de Scheppinge wilden hebben aange- merkt; en teegen verscheidene andere oude Kettiers, die op het spooz van de Jooden en sommige Wijfgeeren, soo veele gesprooken heb- ben van de Scheppinge dooz de Engelen, dat Godt selve omtrent in vergeetenheit bij haar gekoomen is. Gelijk ook de Bestrijders der Goddelijcke Drie-Eenheit sich noch somtijts van die oude ge- boelens eentichsins bedienen / om onse bewijfen van de Drie-Een- heit en Godheit des Soons daar dooz te verfwaliken.

Selfs de Macht van Scheppinge op allerlei wijfe On- meededeel- haar aan de Scepsefen.

VIII. Self ook houden wij vooz vast / dat niet alleen de Voor- naame en Onafhangelijcke, maar ook gelijk men spreekt de Middel en Afhangelijcke Kracht van Scheppinge, van Godt aan geen scepsefel kan wozen meede geveelt; om dat Godt niets Selfstrijdichs of Min Oover-een-koomende met sijne Goddelijcke Volmaaktheeden doen

doen kan. Hoewel dit weedersprooken wozt van de Paapsche School- leeraaren, om de van haar gedzoomde Weefens Veranderinge in de Misse, gelijk ook van de Socinianen en Remonstranten, om on- se bewijs van Christi Godtheit uit de Scheppinge dus te ontzee- nuwen. Maar niet seer swaakke bewijfen / die sij haalen; ten deele / uit de Almacht van Godt, die immers sich niet uitstreckt tot iets dat Goode onbetaamelijk is / en een Teegenstrijdichheit in de saake stelt; ten deele uit het voozbeelt van de Wonderwerken, van welke de menschen wel genoemt wozen Middel Oorzaaken of Werktuigen, maar alleen in een zedelijcke sin / dooz welke sij niets tot het werk selve toebrengen als haare teegenwoozdichheit en verklaringe van Godts werkinge. Dit moeten wij hier bij voegen / dat wij niet kon- nen begriypen / hoe de Scepsefen geen Werktuigen van de Scep- pinge konnen zijn / jaa ook niet 'er daat niet zijn / indien de En- gelen, gelijk eenige heeden willen, alleen dooz haare wille werken op welke Godt sonder eenige andere Werkzaamheit van haar het werk laate volgen; naadten sij alle de werken Godts met haare wille toestemmen / gelijk sij ook dooz haare vrolijk singen en juichen bij het gzonstvesten der aarde toonden Job xxxviii. 7. en naadten sij sekerlijck dooz Godts wille konnen willen / dat nieuwe scepsefen dooz Godts kracht wozen voozgebracht.

IX. Doozts is de Scheppinge / als een Werk naa Buiten / en van Godts weesenlijcke Wijsheit en Macht afkoomende / gemeen aan de Drie Goddelijcke Persoonen, volgens de plaatsen / Gen. 1. 26. laat ons menschen maaken &c. Psal. xxxiii. 6. door het Woort des Heeren zijn de heemelen gemaakt en door den Geest sijnes monts alle haare heir, en dergelijcke meer die ook te voozen bijgebracht zijn V. Hoofd. 9. XXI. en XXVI. In welke het woozdeken door immers tot geen werktuig / het welke in de Scheppinge geen plaats heeft / maar tot de vooznaame Oorzaak ons leidet; gelijk ook geschiet Rom. xi. 36. uit hem en door hem en tot hem zijn alle din- gen, 1. Cor. 1. 9. Godt is getrou door welke gij geroepen zijt tot de gemeenschap sijnes Soons Jesu Christi onses Heeren &c. Het geene wij vast houden teegen de Arianen, die de Soone als een Werk- tuig des Vaaders in de Scheppinge aanmerkten / en die de Soci- nianen hoewel een geheel andere gzonst hebbende meenichmaal in dit stuk voozspreeken. Ondertusschen wozt dit Cerste Atterlijcke Werk Godts volgens de befondere Goddelijcke huishoudinge vooznaa- melijk aan de Eerste Persoon des Vaaders toege-eygent / ook in het begin van onse Algemeene Geloofs-belijdenisse, uit Matt. xi. 25. Vaader Heere des heemels en der aarden, en 1. Cor. viii. 6. ee- nen Godt den Vaader uit welchen alle dingen zijn &c.

X. De Scheppinge nu selve / werkelijk aan de kant van Godt aangemerkt / bestaat geensins in een eigenlijcke of weesenlijcke Teelin-

Het werk der Scep- pinge is aan de Drie Persoonen gemeen.

Aan de kant van Godt bestaat het

felve, niet in een Telling, of Meededeeling van Goddelijke Volmaaktheeden, of vermoedende Arbeit, maar in een enkel Bevel van Godts Wille.

ge, die alleen ten aanzien van de Soone plaats heeft / volgens Psal. 11. 7. of schoon de schepselen in het gemeen bij ooverbrenginge weegens haare voortkoomen door Godts macht worden geset gebooren te zijn Psal. xc. 2. &c. en wyl in het besonder weegens Godts beelc sijn Geslachte sieten Hand. xvii. 28. Ook bestaat de selve niet in een Meededeeling van de eigene Volmaaktheeden Gods, van welke sommige Wijsgeeren en Geestdrijvers behalven de oude Manichæen hebben gedroomt; of schoon alles geset woort uit Godte te zijn Rom xi. 36. niet als een stoffe maar als een Algemeensame Werkmeester / gelijk dat woortdaken uit soo wel meer vooz van genoomen woort Hand. v. 39. 2. Cor. 11. 5. &c. Nocht bestaat de selve niet in eenige moettijke en vermoedende Arbeit, volgens Jef. xl. 28. &c. Maar sij is het allermachtichste Bevel van Godts Wille, het welke strekt tot het daadelijk zijn der schepselen. Gelijk de Schriftreure daarom somtijts spreekt van Godts Wille Openb. iv. 11. somtijts van sijn Seggen Gen. 1. 3. Spreeken en Gebieden Psal. xxxiii. 9. Woort Hebr. xi. 3. ja ook Roepen, als Rom. iv. 17. Godt die de doode leevendich maakt, en roept de dingen die niet zijn als offe waaren, en Jef. xl. 28. heft uwe oogen op om hooge, en siet wie deese dingen geschaapen heeft, die in getaale haare heir voortbrengt, diese alle bij naame roept, van weegen de grootheit sijner krachten, en om dat hij sterk van vermoogen is, daar en wort niet een gemist &c. Woort daarom Godt ons somtijts menscheliker wijze boozgestelt / als een ueerstich konstenaar / die Adam formeerde uit het stof en Eva boude uit een ribbe Gen. 11. 7. 22. en die de aarde grondede, haar maaten settede, een richtsnoer doober haar trok &c. Job. xxxviii. 4. 5. soo moet dit op een Goode betaamelijke wijze woorden verstaan / en tot de dieraat dan het werk beneevens Godts wijsheit woorden gebzacht.

Waar niet blijkt, dat Godt van het Besluit koomende tot de Scheppinge niet verandert wort.

XI. En hier uit blijkt / hoe de Scheppinge van Godts Besluit bezcheelt / en eebentwel geene Veranderinge in Godt meedebzengt / als of die daar dooz van leedigheid tot beefigheid en van moogelikeheit tot daadelijkheit ooverging. Want alijt is in Godt geweest / is noch / en sal zijn / de selve Wille, dooz welke hij wil dat de Schepselen zijn in het van hem gesetelde beginsel des tijts / en de welke als sij de Schepselen selve met'er daat doet zijn de naame van Scheppinge ontfangt / dooz welke de schepselen van een nieuwe weesen en volmaaktheit ontfangen / maar niet den Schepper met sijnne nieuwe uiterlijke betrekkinge. Alc welken hoofde ook verbalt de onnutte en onbetaamelijke vzaage naa Godts eeuwigte beefigheid.

Gelijk meede dat de Scheppinge is een volkoomen

XII. Alc het geselde van Godts scheppende Wille besluiten wij ook / dat de Scheppinge is een volkoomen Vrije Daat van Godt; soo dat hij ook hadde konnen niet scheppen. Het welke men nootzaakelijc moet toestaan / indien men niet alle de schepselen wyl maaken

ken Nootzaakelijc / Eeuwigch / en Onafhangelijk / en alsoo of tot een met Godt selve of meer Gooden stellen. Gelijk elk sien kan / dat op deese wijze van eenige heedenbaagfche soo wel als oude Wijsgeeren Godt in de Weerelt verandert / en alsoo met'er daat verloochent woort. Pochtans hebben en gebzukt sij dat schoone voozwendfel; dat Godt ten hoogsten goet is / en diesvolgens ten meesten meedeelbaar van sich selven / die van alles hebbende gemaakt en soodaanich als het is op de allervolmaakste wijze heeft gewerkt / en niet anders heeft konnen werken. Eben als of de Eeuwigte Weesens Meededeeling tusschen de Goddelijke Persoonen niet genoeg was tot de waarheit van die bijgebzachte stellinge der Wijsgeeren, die eegenlijc op de schepselen onder malkanderen siet / en bij Godt het zijn der schepselen dooz sijnne vrije wille voozaf stelt; en als of ook de Sonde selve uit het Weesen van Godt nootzaakelijc bloeide. Die ondertusschen de Nootsaakelijcheit der Scheppinge dzingt gebzacht op Godts Onveranderlijke Besluit / leert een seckere waarheit.

XIII. De Scheppinge / lijdelijk aangemerkt / is niet anders als de bekwaame Voortbrenginge der schepselen die uit dat voozelde bevel der Goddelijke wille bloeit. Welke dan bestaande in een oovergang van Niet zijn tot Zijn / soo blijkt dat de Eerste Scheppinge geschiet uit Niet, dat is / uit geene vooz af zijnde stoffe. Dit leert ons Mozes duidelijc / sprekende van een Algemeen Begin van alle schepselen en der selver gebzachtelijke geduirzaamheit Gen. 1. 1. gelijk uit dien hoofde voor de scheppinge of grontlegginge der weerelt in de Schrift ook soo veel is als van eeuwigheit Psal. xc. 2. Spreuk. viii. 24. 25. Eph. 1. 4. &c. Dit leert Paulus niet min klaar; wanneer hij selt Hebr. xi. 3. dat de weerelt door het woort Godts is toebereit, alsoo dat de dingen die men siet niet geworden zijn uit dingen die gesien worden, en Rom. iv. 17. dat Godt roept de dingen die niet zijn als offe waaren. Maar bij noch komt de reeden / de welke toont / dat Godts Almacht geen voozaf zijnde stoffe van nooden heeft / en dat'er geen eeuwigte stoffe beneevens Godt kan woorden erkent / of die moet ook Onafhangelijk zijn en alsoo weder Godt selve. Dit moet men wel staande houden / teezgen seer veel oude Wijsgeeren en Kettens onder de Christenen / die van een eeuwigte en ongeschaapene stoffe der weerelt droomden / om dat volgens de Natuurkundige Niets uit Niet wort; als of dat seggen niet enkel sach op de natuurlijke teeling der lichaamen / en ook niet op de scheppinge konde woorden toegepast vooz soo verre Godt in de Eerste Scheppinge de Saaken met haare stoffe te gelijk heeft voozgebzacht / die hij daar naa verder heeft opgecert. Behalven dat ook de Socinianen seer dwaaslijc besluiten / dat'er een Stoffe van de weerelt vooz het Begin / van Mozes beschreeven / zij geweest / om

Vrije Daat van Godt; soo dat hij de Weerelt heeft konnen scheppen, buiten sijn Besluit.

Ten aanzien van de Saaken is de Eerste Scheppinge een Voortbrenginge uit Niet.

om dat'er staat Gen. 1. 2. de aarde nu was woest en leedich &c. Het welke immers siet op het eerste beginsel der tijt / wanneer de aarde in sijn stoffe ook eeben was dooztgebzacht / en niet op eenige eerdere gebeurzaamheit.

Maar de Tweede Scheppinge een Voortbrenginge uit de ruwe en onbekwaame stoffe.

XIV. Belangende de Tweede Scheppinge, of Verdere onderscheiden opschikkinge der Lichaamen / die naa dat eerste begin geschiet is in ses daagen / bevatte ik geensins / hoe eenige Geleerde Mannen konnen twifelen / of die zij geschiet uit een Stoffe, die niet wel sonder alle gedaante was / maar eeventwel verwart en ongeschikt, de welke om haare onbekwaamheit ook ten aansien van de doozt te bzingene schepselen eensins als een Niet wozt aangemerkt. Immers toont ons Moses duidelijc geroech; dat eerst in den beginne de gemeene stoffe van heemel en aarde geschaapen zij Gen. 1. 1. ten zij men seggen wil dat 'er gansch geen gewach van de eerste scheppinge der aarde bij Moses gebonden worde; dat de aarde doe was woest en leedich, en als een afgront van waateren met duisternisse bedekt vers. 2. dat daar naa uit deese verwarde stoffe naa de dooztbzenginge van het Licht en Aitspanfel / de boovenste waateren zijn afgesondert; en de aarde booven de benedenste waateren te dooztsijn is gekoomen / en doozts de kuziden en boomen soo wel als de dieren en menschen zijn dooztgebzacht; gelijc die eerste ruwe stoffe van alles niet alleen bij de Jooden en Christenen, maar ook bij de Heidenen selve van oude daagen af vermaart is geweest / en dat onder de naame van Chaos welke eenige van een Phœnicische en andere van een Grieksche afkomst afleiden / die deese saake eerder van elders hebben ontfangen als dat sij aan andere die eerst souden hebben geleert. Immers mach men dit gevoelen / tot een gelegenheit van lasteringe van anderen / niet dooztstrijken; als of het selve Half Hermogiaansch was / daar het selve gansch geene gemeenschap heeft niet die Oude Betterije die de Eeuwicheit der Weerelt-stoffe bzeef; als of het ook strijdich was met Moses, daar die van de scheppinge van heemel en aarde sprekende Gen. 1. 1 niet op de onderscheidene opschikkinge van die maar op de stoffe der selve siet die naaderhant eerst opgeschikt is; als of het eindelijc niet de goede reeden niet was in te schikken, daar alle de schepselen volmaakt moeren erkent worden geweest te zijn in het einde maar niet in het begin der scheppinge / en daar wij wel geern toestaan de Goddelijke Macht om in het eerste oogeblick de Schepselen soo te maaken als sij ten einde der ses daagen toerden / maar bij de uithomste sien dat Godts wille hier seer wijstigh anders zij geweest / om ons de groocheit van sijn werk en de verbintenssen en oogemerken der schepselen onder maakanderen te leeren.

De Goetkeuringe van de wer-

XV. De Dooztbzenginge van alles is seer Gepast geweest / ten aansien en van de Saaken, en van haare Schikkinge, en van der sel-

selver Einde. Immers de Saaken zijn alle Goet gemaakt / en als soobaanich ook van Godt bevonden. Hoedaanigen goetkeuringe men eeventwel geene vint op den Tweeden Dach, maar een dubbelde op den derden. Het welke aan eenige Jooden en Christenen gelegenheit heeft gegeeven om te bewelen van de Scheppinge der Helle / of Val der Engelen / op dien Tweeden dach / of ook vanden Woest van het Tweetal. Terwijl andere / ook Vermaarde Mannen in onse daagen / hebben geoordeelt / dat het Eerste Werk van den Derden Dach met des selfs goetkeuringe behoort in de tijt tot den Tweeden dach, dus van Moses een weinich buiten sijnne plaats achter naa verhaalt zijnde / en dat men daarom vers. 9. 10. leesen moet / en Godt hadde geseit, en het was alsoo geweest, en Godt hadde genoemt, en Godt hadde gesien dat het goet was. Het geene wij eeventwel niet konnen toestemmen; om dat sulks min nootsaakelijc is; en weinich oover-een-koomende niet het gebruik van die selve woorden in soo veel andere Versen van dat Capittel; en niet seer inschikkelijc met vers. 8. alwaar op de Scheppinge van het Aitspanfel onmiddelijc volgt / doe was het avont geweest en 't was morgen geweest de tweede dach; en eindelijc niet sekeres ooverlatende in de onderscheidinge van de werken van ieder dach / terwijl men die dus alle van de eene op de andere kan ooverbzingen. Ueber seggen wij dan / dat de Afscheidinge der Waateren van de Warde wel begonnen maar noch niet voltrokken zijnde / het geene eerst op den Derden Dach is gebeurt / Godt het begonnen Werk niet als voltrokken heeft konnen goetkeuren. De Goetheit nu / die Godt in de schepselen geleit en gesien heeft / bestaat in de Oover-een-komste der selve met Godts wille / in haare Onberispelijcheit / en in haare Genoegzaamheit tot opfatering van het geheele Al. En het is een seer Onnutte Vraag / of Godt de Weerelt niet Beeter en Volmaakter hadde konnen scheppen? waar op wij / siende op de geheele bevattinge van alle schepselen / en niet op elk van die met andere vergeleken / en daar bij op het allerwijse welvessaagen Godts / loochenen der wijse meenen te konnen en te moeten antwoozden.

XVI. De Gepastheit der Dooztbzenginge blinkt ook in de Schikkinge of Opvolginge der Schepselen uit. Want Godt is in het opmaaken van de Sichtbaare Weerelt van het Min tot het Meer Volmaakte / van het Leevenloose tot het Leevendige / van het Reedenloose tot het Reedelijke Schepsel dooztgegaan / tot een blijk van sijnne wijshheit en goetheit; ondertusschen ook in het scheppen van het Licht / en van de gewassen der Warde / doozt de Sonne Maane en Sterren / sijnne Onafhangelijke Macht ontweeder sprekelijc roonende.

XVII. Eindelijc blijk ook de Gepastheit der Dooztbzenginge in het Einde, het welke Godt / sonder eenige de minste behoefte noch

ken op de der dach die eeven wel op de Tweede Dach niet gevonden wort.

De Gepaste Schikkinge die Godt in het voortbrengen van alles gehouden heeft.

Het Einde der Scheppinge

pinge, welke niet alleen is de Eere Gods, maar ook onder de selve de Menschen Nuttigheit het welke naader verklaart en beweert wort.

tans/ sich in alle sijn werk heeft voorgesteld. En is het Uiterste Einde van alles buiten twijfel de Eere Gods, volgens Spreuk. xvi. 4. de Heere heeft alles gewrocht om sijns selfs wille, en Rom. xi. 36. wie hem en door hem en tot hem zijn alle dingen, hem zij de heerlijkheit in der eeuwigheit, Amen &c. gelijk als alle sijne scepfselen die doen bliken Psal. viii. 2. xix. 2. Rom. i. 20. &c. Welke Eere/ als men op de Scheppinge in sich selven alleen siet / meest is die van sijne Goddelijke Wijsheit en Macht; maar als men de volgende werken omicent den mensche daar meede te saamen hoort / gelijk sij in Gods beooginge zijn te saamen gechecht geweest / ook die van sijne Goddelijke Barmhertigheit en Rechteveerdigheit. Raadient boozts alle deese Eere Gods alleen van het reedelijke scepfsel woort erkent / jaa ook in het selve besonderlyk en ten meesten vertroont; soo en beglype ik nauwlyk hoe eenige heeden / onder een ijdel boozwend- sel van een beraamelijke neederigheit / konnen onkennen / dat alle de ooberige scepfselen om den Mensche, als het einde booz welke / en tot welke onder Godt / gemaakt zijn. Daar nochtans Paulus wroozukhlyk leert 1. Cor. i. 21. 22. dat alles der geloofdigheit is die Christus zijn; en wij vanden / dat om en booz haer is den boovensten Heemel met des selfs Engelen 2. Cor. v. 1. Hebr. i. 14. alle de Lichten van den Middelften Heemel Gen. i. 15. den Ondersten Heemel met haare Wolken en Voogelen Hof. ii. 20. Gen. i. 28. gelijk ook de Aarde met haare Waateren en alle verbere Dohheit Psal. cxv. 16. Jef. xlv. 18. Gen. i. 28. 29. 30. &c. dies volgen alle de scepfselen die men ergens vint; en wij daar toe woorden geleidert booz des Menschen woortrefflykheit en Bekwaamheit tot meldinge van Godts eere booven die. Ondertusschen moet men dit onse seggen soo niet verdraagen / als of wij wilden; dat alles om den mensche alleen was / met uitsluitinge van alle andere hoogste einde en beson- dere oogemerken; of dat alles was om elk mensche in het be- sonder; of dat alles was tot lichaamelijke gebruik en tijdelijk voordeel des menschen; want dat zijn verclerde doemen / die onse spreekwijze geensins meedehzengt. En als men deese aan kant siet; soo verballen van selve de gewoone teegterwpingen. 1. Dat alles geschaapen is tot Gods Eere. Want dat Uiterste Einde neemt het ondergeschikte oogemerck booz den Mensche niet weg / maar bevestigt het selve veel eer. 2. Dat veele dingen van Geen Gebruik zijn booz den mensche / ook om haare afgelegenheit van de selve. Want die sulks al niet hebben onmiddellyk / leebere het selve mid- delijk uit; die het niet hebben booz alle / hebben het voor eenige; of hebben sij het nu niet booz ons / sij hebben het gehat in het boozlee- dene of sullen het hebben in het toekomende; of het gebruik is Geestelijk, soo het in een lichaamelijke sin niet te vanden is. En dus sal't niet zijn buiten gebruik van het menscheijck ge-
sichte.

sichte. 3. Dat veele dingen van de menschen gansch niet gekent worden. Want wij hebben veele gebruik van dingen soo middellyk als onmiddellyk buiten onse woeten / gelijk een onmondich kind van sijne teegterwoozdige of toekomende middelen waar van het geene ken- nisse heeft; en ook sal de onkunde der menschen mischien niet altyt dui- ren. 4. Dat eindelyk de mensche sulke hooge en hoogmoedige ge- dachten van sich selven niet behoort te hebben. Want dat is in teeg- gendeel betaamelijk dat de mensche met een neederige dankbaar- heit aan Godt erkenne die hoogheit in welke Gods goetheit hem booven andere scepfselen heeft gestelt; en het is veel eer een daat van hoogmoet / hier in aan Gods oopenbaaringe niet te willen gelooven.

XVIII. Hier by kan men noch denken aan de Besondere Eindene van Elk Scepfsel; welke ons Moses ten deele verklaart heeft / verhaalende waar toe Godt de dingen gericht heeft; welke wij boozts ten deele leeren kennen dooz de Onderbindinge; en welke wij ten deele noch niet woeten; maar met recht ondersoeken / om de booztrefflykheit van Gods werk en sijne eere daar dooz dies te meer te erkennen. Maar berre moeten wij in dit te doen af zijn / van teegen de Schrifture ons aan te kanten / en van al te stout te drijven het geene wij niet eens te rechte en met gromt be- grepen hebben.

XIX. Deese Scheppinge is geschiet in den Beginne des Tijts, wel- ke dus als met de Scepfselen booztgebracht woort aangemerkt / en booz welke niets buiten den Eeuwigen Godt geweest is; alwaarom het of booz beufelaarlijen te houden is / of oneigenlyk verstaan moet woorden / al wat de Jooden of sommige Oude Christenen hebben ge- selt van de Scheppinge van de Wet, Helle, Paradijs &c. booz de Weerelt en des selfs Begin. Gelyk het boozts buiten alle twijfel is / dat Godt de weerelt Eerder heeft konnen scheppen / met opzicht niet op de eeuwigheit / in welke geen eerder en laater plaats heeft / maar op de volgende geduirsaamheit des tijts die van langer soude zijn ge- weest; soo kan men niet toestaan / dat de Scheppinge van Eeuwigheit soude hebben konnen gebeuren / gelijk veele Paapsche Schoolleeraaren hebben gewilt / om Aristoteles dus te verschoonen wanneer hij alleen hebbende het licht der naturre de Eeuwigheit der weerelt schijnt vast- gestelt te hebben. Immers en kan Godt dooz geen booztbrznginge van een ander Meede-Eeuwigh Weesen sijn Eenheit verloochenen; noch ook het Scepfsel van Niet Zijn tot Zijn / waar in de Scep- pinge bestaat / oobergaan sonder een beginsel van zijn; noch eindelyk een Gevolgelyke en Afhangelyke Geduirsaamheit worden erkent son- der een eerste Wandang. Soo dat hier is / niet wel een Gebzek van kracht in Godt / die van eeuwigheit de selve is / maar een waare Selfstrydigheit / soo van de kant des Scepfsels als des Scheppers; welke men dooz vergelykinge van de Ceelinge des Soons niet kan
wech.

De beson- dere Eindene van Elk Scepfsel worden aangeraakt.

De Scep- pinge is geschiet in het Begin des tijts, voor welke niet dan de Eeuwigheit was, die men aan de Scheppinge der Weerelt niet kan toeschrij- ven.